

MANZUM ARBA'INLARDA XALQ OG'ZAKI IJODI UNSURLARI

O'tkirbek Muhammad Sobir

Andijon davlat pedagogika instituti, mustaqil tadqiqotchi

otkirbekmadumarov522@gmail.com

94-253-00-78

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 6-noyabr 2025-yil Tasdiqlandi: 10-noyabr 2025-yil Jurnal soni: 16-B Maqola raqami: 2 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v16i.1287 KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS manzum arba'in, xalq og'zaki ijodi, maqol, hadis, badiiy talqin, islomiy qadriyat.	Maqolada manzum arba'inlarda xalq og'zaki ijodi unsurlarining qo'llanishi, ularning badiiy-estetik va ma'rifiy funksiyalari tahlil qilinadi. Xalq maqollari, matallar, ertak va qo'shiqlardagi obrazlar orqali zamonaviy shoirlar hadis mazmunlarini o'ziga xos badiiy talqinda ifodalaganliklari ko'rsatilgan. Jumladan, Abdulla Oripov, G'ayrat Majid, Mansur Jumayev, Nodira Afoqova va Sirojiddin Sayyid ijodidagi manzum hadislar misolida xalq donoligi bilan islomiy g'oyalar uyg'unligi yoritilgan. Mualliflar xalq maqollaridan nafaqat estetik go'zallik, balki falsafiy, axloqiy va ijtimoiy mazmunni boyitish vositasi sifatida foydalanganliklari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada manzum arba'inlarda xalq og'zaki ijodi unsurlarining diniy-ma'naviy qadriyatlar bilan mushtarakligi ochib beriladi.

Kirish. Xalq og'zaki ijodi – millatning asrlar davomida to'plagan, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan bebaho ma'naviy merosidir. U xalqning dunyoqarashi, ruhiy olami, qadriyatlari va orzu-umidlarini o'zida mujassam etadi. Shu bois bugungi zamonaviy she'riyatda ham xalq og'zaki ijodi unsurlari – maqol, matal, ertak, qo'shiq, afsona va rivoyatlar badiiy asarlarga mazmunini va ifodaviy boylik baxsh etib kelmoqda.

Shoirlar bu unsurlardan foydalanar ekan, xalqona ruhdagi sodda, ta'sirchan, ammo chuqur ma'noli ifodalarni o'ziga xos uslubda qayta jonlantiradilar. Natijada, bunday asarlar xalqning ma'naviy ildizlari bilan bog'lanib, o'quvchining qalbida tabiiy samimiyat uyg'otadi. Xalq maqollari she'rga falsafiy mazmun olib kirib, hayotiy tajriba va umuminsoniy g'oyalarni ifoda etadi; ertak va qo'shiqlardagi obrazlar esa tasavvur va hissiyot dunyosiga yo'l ochadi.

Xalq og'zaki ijodi janrlari zamonaviy adabiyotda nafaqat estetik, balki ma'rifiy va axloqiy vazifani ham bajaradi. Ayniqsa, manzum arba'inlar misolida bu holat yaqqol namoyon bo'ladi. Chunki manzum hadislar orqali shoirlar nafaqat hadis ma'nosini she'riy shaklda ifoda etadilar, balki xalq og'zaki ijodi orqali uni yanada jonli va xalqchil ruhda talqin etadilar.

Abdulla Oripov, G'ayrat Majid, Mansur Jumayev, Nodira Afoqova, Sirojiddin Sayyid kabi shoirlar ijodida xalq maqollari va hikmatlarining o'ziga xos talqinini ko'rish mumkin. Ularning manzum hadislarida xalq donoligi bilan diniy hikmat uyg'unlashib, badiiy mazmunni chuqurlashtiradi, milliy ruhni mustahkamlaydi. Shu tariqa xalq og'zaki ijodi unsurlari manzum arba'inlarning estetik va ma'naviy mazmunini boyituvchi, ularning milliy zaminini mustahkamlovchi asosiy manbaga aylanadi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Badiiy adabiyotda arba'ainnavislik an'anasi alohida o'rin tutadi. Bu janr hijriy II asrdan boshlab butun Islom olamida shakllanib, diniy-ma'rifiy mazmunga ega she'riy va nasriy asarlarning rivojlanishiga turtki bo'lgan. Arba'in to'plamlarida Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamning muborak hadislaridan tanlab olinib, ular nazm yoki nasr shaklida ifodalangan. Bunday asarlar musulmon jamiyatida axloqiy tarbiya, diniy tushunchalar va ma'rifatni xalq orasida yoyishda muhim vosita sifatida xizmat qilgan.

Manzum hadis to'plamlari bu yo'nalishda alohida o'rin tutadi. She'riy shaklda yozilgan bu asarlar nafaqat diniy mazmunni yetkazgan,

balki o'quvchi qalbiga estetik zavq bag'ishlagan. Alisher Navoiy, Fuzuliy, Muhayyir singari shoirlarning manzum arba'inlari bu an'ananing yuksak namunalardir. Ularning asarlarida hadis mazmuni xalqona ohang, obraz va tazodlar bilan uyg'unlashib, diniy g'oyalar badiiy kuch kasb etgan.

Arba'innavislik yo'nalishida bir qator ilmiy tadqiqotlar ham olib borilgan. Masalan, Abdulqodir Qoraxonning "Islom turk adabiyotida qir hadis"¹, Nihat O'ztoprakning "Mumtoz turk adabiyotida manzum yuz hadis"² hamda Malohat Po'latovanning "Sharq mumtoz adabiyotida arba'in yozish an'analari"³ nomli ishlari bu sohada muhim manba sifatida e'tirof etiladi.

Xulosa qilib aytganda, "Qir hadis" asarlari diniy va axloqiy g'oyalarni xalq tilida ifoda etgan holda, ma'naviy tarbiyani yuksaltirishda katta rol o'ynagan. Ular diniy bilimlarni xalq qalbiga yaqin tilda yetkazish, hadislarining mohiyatini badiiy-estetik vositalar orqali ochib berishda beqiyos ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada tadqiqot ishlarini amalga oshirishda qiyosiy-tarixiy, lingvistik va analitik tahlil usullaridan foydalanildi.

Natijalar. Tahlil qilingan manzum hadislar xalq og'zaki ijodi elementlarining zamonaviy adabiy matnlarga uyg'un va maqsadli ravishda multidissiplinar funktsiya bajarayotganini ko'rsatdi. Ushbu elementlar:

- ma'lumotning ikki karra semantik quvvatini ta'minlaydi: diniy-axloqiy mazmun hamda milliy folklor tajribasini birlashtiradi;
- poetik nutqda omma tiliga xos soddalik va yorqin obrazlar orqali tafakkurga ta'sir qiladi, o'quvchining intertekstual xotirasini faollashtiradi;
- Ijtimoiy hushyorlik, bag'rikenglik, sadaqa, axloqiy mas'uliyat kabi konseptlarni hadis va oyatlar bilan parallel talqini orqali tez qabul qilinadigan tarzda yoritadi;
- Natijada, xalq donoligi ham islomiy qadriyatlar poetik matnda o'zaro interferensiyaga kirib, adabiyotning ma'rifiy-tarbiyaviy salohiyatini kuchaytiradi.

Shu tariqa, manzum hadislarida xalq og'zaki ijodiga unsurlardan foydalanish hadis mazmunini xalq dunyoqarashi bilan uyg'unlashtirishda, uning ta'sirchanligini oshirishda muhim omil bo'lmoqda.

Xalq og'zaki ijodi – asrlar davomida shakllangan, avloddan avlodga o'tib kelayotgan bebaho ma'naviy boyliklar majmuasidir. Bu boyliklar

¹ Abdulkadir Karahan, Islâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri, İstanbul: Horoz Yayınevi, 1954, s. XVII.

² Nihat Öztoprak, "Klasik Türk Edebiyatında Manzûm Yüz Hadisler", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 1993, XIX +550 s.

³ Пулатова М.Р. Шарк мумтоз адабиётида «арбаъин» ёзиш анъаналари (Жомий, Навоний ва Фузулӣ асарлари мисолида). Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Т.-2020

xalqning dunyoqarashi, qalb olami, qadriyat va orzu-umidlarini ifodalaydi. Shu bois zamonaviy she'riyatda ham xalq og'zaki ijodi unsurlari – maqol va matal kabilar shoirlar ijodiga mazmun va ifoda jihatdan boylik baxsh etib kelmoqda.

Shoirlar bu unsurlardan foydalanar ekan, omma tiliga xos sodda, xalqona, ta'sirli ifodalarni o'ziga xos badiiy usulda qayta jonlantiradilar. Masalan, xalq maqollari she'rga falsafiy mazmun, hayotiy tajriba va umuminsoniy g'oyalarni olib kirs, ertak va qo'shiqlar obrazlar orqali tasavvur va hissiyot dunyosiga yo'l ochadi.

Muhokama. Xalq og'zaki ijodi janrlari zamonaviy adabiyotda faqat estetik vazifa o'tamay, balki ma'rifiy va axloqiy g'oyalarni ifodalashda ham muhim vositaga aylangan. Buni manzum hadislar misolida ham yaqqol ko'rish mumkin.

Masalan, Abdulla Oripovning «Marhumlar sha'ni» asari so'zimiz isboti bo'la oladi. She'r vafot etganlar ortidan ular haqida yomon gap gapirmaslik hadisiga asoslanib yozilgan. Uch bandlik matnning 7–8-misralarida «Ot tepkisini ot ko'tarar, toy tepkisini – toy»⁴ maqoli keltiriladi:

*Toshqin sel vahmini soy ko'targaydir,
Hayotning zarbasin ko'targay hayot.
Misli toy tepkisini toy ko'targaydir,
Otning tepkisini ko'targanday ot.⁵*

Ushbu frazeologik birlikning izohida «Tengqurlar, do'stlar bir-birining qattiq-qurum gaplarini ko'taradilar (yoxud ko'tarishlari kerak)»⁶ deyilgan. Muallif ushbu ma'noni yanada boyitib, hamma odamlar o'zaro do'st ekanini misralar mazmuniga singdirgan. Bu esa Qur'oni karimning «**Albatta, mo'minlar birodardirlar**»⁷, degan oyati (Hujurot surasi 10-oyat) va Rasuli Akram alayhissolatu vassalomning «Musulmonlar hammasi bir biri bilan birodardir» hadisining (Termiziy rivoyati) o'ziga xos talqini ham hisoblanadi.

Abdulla Oripovning mazkur she'rda hadis va maqol asosida insonlar o'rtnasidagi bag'rikenglik va o'zaro tushunish g'oyasi talqin etilgan bo'lsa, Sirojiddin Sayyidning «Sadaqa» she'ri hayot, inson umri va sadaqaning ruhiy ahamiyati haqida teran falsafiy mulohazalarni aks ettiradi. She'rda hayotning o'tkinchiligi, vaqtning qaytib kelmasligi va insonning moddiy va ma'naviy boyliklarini boshqalar bilan bo'lishish zaruriyati shunday tasvirlangan:

*Dunyoning ishlari, o'ylasang agar,
Dilni chulg'ab tashlar ko'hna motamga.
Umring o'tib ketmish suvday, bir kosa
Suv tuta oldingmi chanqoq odamga?⁸*

To'rtlikdagi «Umring o'tib ketmish suvday» iborasi xalq og'zaki ijodida keng qo'llaniladigan qiyoslardan biri bo'lib, u vaqtni suv oqishi bilan taqqoslashdan kelib chiqqan. Suvning oqib o'tishi, orqaga qaytmasligi hayot va vaqtning o'tishiga o'xshatilgan. Xalq maqollarida ham bu ma'noni quvvatlaydigan «Umr – oqin suv», «Vaqt ketiga qaytmas, suv ketiga oqmas»⁹ kabi jumalalar mavjud.

Nodira Afoqovanning «Gunohdan qaytarmaganlar ham jazoga loyiq» sarlavhali she'rda esa «**O'rmonga o't ketsa, ho'l-u quruq baravar yonadi**»¹⁰ degan maqol to'rtinchi misradagi «o'rmonga o't ketgan kabi» tashbehiga singdirib yuborilgan:

*Dedilar: "Kimlardir botsa gunohga
Kimlardir qaytarmay qarab tursa jim,
Barchasi mustahiq bo'lgay jazoga".
O'rmonga o't ketgan kabitur, Rabbim!¹¹*

Ma'lumki, ushbu maqol, umumiy ma'noda, biror bir ofat yoki muammo yuz berganda, aybdor yoki begunoh insonlar ajratilmasdan, hamma jabr ko'rishini ifodalaydi. U ko'pincha ijtimoiy yoki siyosiy voqealarda, jamoaviy muammolarda qo'llaniladi. Biz ko'rayotgan she'rda maqol yordamida ijtimoiy ta'sir taqqoslangan va uning sababini tushuntirishda ishlatilgan. Umumiy mazmun jamiyatda gunohkorlikka chek qo'ymaslikning zarariga ishora qiladi.

G'ayrat Majidning «Vaqt degan to'xtamas...» she'rda esa «Oltin olma duo ol, duo oltin emasmi?» maqoli baloni, yomon qadarni, bemahal o'limni duo qaytarishi haqidagi hadisga ishora qilib kelganini ko'ramiz:

*O'limni qaytarmoq istasang, albat,
Oltin olma, oltin duo ol har dam.
Ezgulik qilmoqni aylasang odat,
Uzoq umr ko'rib yashaysan, odam.¹²*

Shoir maqoldagi «duo oltin emasmi?» ritorik so'rog'ini «oltin duo» birikmasiga aylantirib, ma'noni bira to'la tasdiq shakliga o'tkazgan. Inson hayotida moddiy boylikdan ko'ra ma'naviy qadriyatlar, xususan, duo va yaxshi tilaklar ko'proq ahamiyatga ega ekanini ta'kidlagan. Zotan, maqolning «Oltin olma olqish ol, olqish oltin emasmi?» variantidagi «olqish» so'zi duo, tilakning sinonimi sifatida ko'rildi.¹³

«Musulmon kishi qo'li va tili bilan hech kimga ozor bermaydi» mazmunidagi hadis deyarli barcha manzum arba'in turkumlarida uchraydi. G'ayrat Majid ham ushbu talqinida uch bandlik she'r tuzgan bo'lib, uning ilk bandiga «Qilich yarasi tuzaladi, til yarasi tuzalmaydi», «Yaxshi so'z bilan ilon inidan chiqar, yomon so'z bilan pichoq qinidan chiqar»¹⁴ maqollarini lafziy o'zgartirishlar bilan joylagan:

*Qilich zarbidanmas, so'zning zarbidan,
Darz ketgan ko'ngilga davo yo'q, davo.
Ilon indan chiqqan shirin so'z bilan,
Kishiga muloyim so'ylamoq ravo.¹⁵*

Odamning ochko'zlik va baxillik kabi salbiy xislatlarini ifoda etuvchi «**O'zi yemas, kishiga bermas**»¹⁶ maqoli insonning na o'zi foydalanadigan, na boshqalarga foydalanishga ruxsat beruvchi inijq va o'ziga to'qlik holatini tasvirlaydi. G'ayrat Majidning «Xudoga ayondir...» she'rda ushbu maqol nafs to'qligi haqidagi hadisning mazmuniga moslab iqtibos qilingan:

*Ko'zi och odamning hayot tarzi shu,
O'zim bo'lay deydi, o'zgani demas.
Shayton yuragiga soladi qutqu,
Birovga bermaydi, o'zi ham yemas.*

E'tiborlisi, mazkur misralarda «ko'zi och», «o'zim bo'lay» iboralari ham qatnashgan bo'lib, bandning xalqona ohangini yanada boyitgan.

Muallifning «Donishmand xalqimdan...» she'rda savobi ko'p amallar ichida ro'zaning o'rni beqiyos ekanini aytiladi. Ushbu ibodatga xaris bo'lish uchun «ming tanga topadigan» ishbilarmondek bo'lish tavsiya etiladi. Ya'ni «Ish bilganga ming tanga» maqoli keltiriladi:

*Donishmad xalqimdan ibratli o'git,
Ish bilgan odamga nasib ming tanga.
Bir hikmat aytaman, dilginam, eshit,
Dunyo-yu oxirat g'aznasi sang.¹⁷*

Ushbu maqol deyarli hamma joyda «Ish bilganga bir tanga, gap bilganga ming tanga» shaklida uchraydi. Lekin ba'zi o'rinlarda, ayniqsa vaqtli matbuotdagi tadbirkorlik bilan bog'liq maqolalarda ish bilgan kishi minga tanga topishi ilgari suriladi.¹⁸ Shoir esa behuda gap, foydasiz

⁴ Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984. – B.170

⁵ Hoji Abdulla Orif, Haj daftar. Hikmat sadolari (Ellik hadis). – T.: «Sharq», 1992. – B.36

⁶ Shomaqasudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma'nolar maxzani. – T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», 2018. – B.283

⁷ Qur'oni Karim va o'zbek tilidagi ma'nolar tarjimasi. Mutarjim: Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. – T.: «Sharq», 2011. – B.516

⁸ Sayyid, Sirojiddin So'z yo'li: Tanlangan asarlar. Ikki jildlik. 2-jild. – T.: «Sharq», 2008. – B.253

⁹ Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984. – B.71, 217

¹⁰ O'sha asar. B.258

¹¹ Afoqova, Nodira. Bizning era. – T.: «UOD-PRESS», 2019. – B.242

¹² <https://t.me/gayratmajidijodiykanali/4198>

¹³ Shomaqasudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma'nolar maxzani. – T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», 2018. – B.270

¹⁴ Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984. – B.268, 249

¹⁵ <https://t.me/gayratmajidijodiykanali/2>

¹⁶ Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984. – B.252

¹⁷ <https://t.me/gayratmajidijodiykanali/4329>

¹⁸ Masalan, «YAngi O'zbekiston» gazetasi 2023 yil 30 dekabrda № 272 (1061) soniga qarag.

amallar o'rniga bir ish qilginki, savobi ming (ya'ni behisob) bo'lsin, degan mazmunni berish uchun maqolning «ish bilganga ming tanga» shaklini tanlagan bo'lishi mumkin.

Hushyorlik haqidagi «Mo'min kishi bir teshikdan ikki marta chaqilmaydi» hadisi badiiy talqin qilingan she'rda «Ilonning ishi zahar solmoq»¹⁹ maqolini uchratamiz.

*Ilonning hunari hammaga ravshan,
Chaqmoqlik va zahar sochmoqdir ishi.
Bu hol, tig' urganday yelkangdan dushman,
Xiyonat – chin do'stning g'addor qilmishi.*²⁰

She'rning avvalgi bandida bolarining «kasbi»ga e'tibor qaratilgan va u to'satdan chaqib olsa ham, tanaga shifo bo'lishi aytilgan. Buning ziddini esa keltirilgan misralarda ko'rdik. Shoir mazkur qiyos orqali, hadis mazmunidan kelib chiqib, ogohlik zarurligini uqtirgan va bunda xalq donoligining ifodasi bo'lgan maqoldan o'rinli foydalan olgan.

Quyidagi misralarda «Qo'ldan berganga qush to'ymas» hamda «Minnatli osh yegandan minnatsiz tosh yegan yaxshi»²¹ maqollari o'rin olgan va «ta'ma faqirlikning belgisi» mazmunidagi hadisning nazmiy sharhiga xizmat qilgan:

*Bilsang, qo'ldan bersa to'ymaydi qush ham,
Haqdan so'rash joiz avvali boshdan.
Bir kun minnat qilar berganin odam,
Axir, tosh yaxshidir minnatli oshdan.*²²

Xalq og'zaki ijodidan foydalanish Mansur Jumayev arba'inlarida ham yaqqol ko'zga tashlanadi. Uning hayo mavzusidagi she'rda «Uyat o'limdan qattiq»²³ maqoli keltirilgan va to'rtlikning badiiy qiymatini oshirgan. Maqol hadisi sharif va Islom axloqi bilan uyg'un holda bayon etilgan. Uyat inson uchun ruhiy o'limdan ham og'irroq ekanligi, insonlik sharafiga yo'qotish o'limdan ko'ra dahshatliroq bo'lishi ta'kidlangan:

*Rasul hadisini yo qilma, yo qil,
Bandasan har nechuk, Haqdan hayo qil.
Uyat asli qattiq o'limdan hatto,
Uyalmasang bilgan ishing bajo qil.*²⁴

Mansur Jumayevning «Yurak bo'lsa botir...» she'rda Dovud payg'ambarning Jolut (Goliaf)ni yutish qissasiga ishora qilingan. Dovudning jismoniy kuchidan ko'ra, uning iymoni va irodasi muhimroq ekanini ta'kidlangan.

*Yurak bo'lsa botir mazhar shart emas,
Bekingali ko'hi Asqar shart emas.
Dovud bo'l Jolutni o'ldirmoq uchun,*

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulkadir Karahan, Islâm Türk Edebiyatında Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri, İstanbul: Horoz Yayınevi, 1954, s. XVII.
2. Afoqova, Nodira. Bizning era. – T.: «IJOD-PRESS», 2019.
3. Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984.
4. Hoji Abdulla Orif, Haj daftari. Hikmat sadolari (Ellik hadis). – T.: «Sharq», 1992.
5. Nihat Öztoprak, «Klasik Türk Edebiyatında Manzûm Yüz Hadisler», Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 1993, XIX +550 s.
6. Qur'oni Karim va o'zbek tilidagi ma'nolar tarjimai. Mutarjim: Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. – T.: «Sharq», 2011.

Uch yuzu o'n uchta askar shart emas.²⁵

To'rtlikning e'tiborga loyiq jihatlaridan biri kontekstga folklor motivlarining kiritilishadidir. Ma'lumki, o'zbek xalq dostonlarida tog'lar bilan bog'liq miflar ko'p uchraydi. Ushbu miflar odamlar va tabiat o'rtasidagi mustahkam bog'lanishni, tog'larning muqaddaslik va qudrat bilan bog'langanini namoyon etadi. Ulardan biri Asqartog' mifidir.

Asqar tog' obrazining xalq og'zaki ijodida qo'llanilishi, odatda, insonning metin irodasi, sabr-toqati va mustahkamligi bilan bog'lanadi. Tog' metaforasi insonning vazmin tabiati, chidamliligi va bardoshini ifodalash uchun ishlatiladi. Tog' o'zining qattiqligi bilan shamol, quyun kabi tabiat hodisalariga qarshilashtiriladi. Bu qarshilik orqali insoniy fazilatlar – hilm, sabr va matonat yuksak qadriyatlar sifatida tasvirlanadi.²⁶

Ushbu muallifning yana bir she'rda «Ot o'rnini toy bosar»²⁷ va «Otning tuyog'i tuyanikidek bo'lsa, tog'ni ko'taradi»²⁸ maqollari to'rtlikning oxirgi misrasiga singdirib yuborilgan:

*Garchi yo'q bo'lsa ham baxshish yarog'i,
Ibn Ubodaning hosildor bog'i,
Boringni sadqa qil onang nomidan,
Ot qaddin ko'targay uning tuyog'i.*²⁹

Matn insonning amali va imkoniyatlari cheklangan bo'lishi mumkinligiga ishora bilan boshlanadi. Biroq mavjud resurslar (moliyaviy, ma'naviy yoki jismoniy) kamligiga qaramay, ko'ngildan kelib chiqqan harakat muhim ekani ta'kidlanadi. She'r mazmunidan anglashiladiki, onaning nomidan xayrli ish qilish insonning eng oliy qadriyatlariga bo'lgan hurmatning aksidir. Mazkur fikr to'rtinchi qatordagi ramziy tasvir orqali yanada jonlanadi. Misradagi «ot qaddi» onaga xizmat qilish uchun har qanday og'irlikka tayyorlik ramzidir.

Xulosa. Xalq og'zaki ijodi unsurlari zamonaviy manzum arba'inlarda badiiylarning asosiy manbaiga aylangan. Ular orqali shoirlar xalq tafakkuri, donoligi va hayotiy tajribasini she'riy ifoda vositasiga aylantirib, diniy g'oyalar bilan uyg'unlashtira olganlar. Ayniqsa, maqollar hadis mazmunini chuqurroq anglatish, falsafiy ma'no va axloqiy saboq berish uchun muhim badiiy vosita sifatida xizmat qilgan. Abdulla Oripov, Sirojiddin Sayyid, G'ayrat Majid, Mansur Jumayev kabi shoirlar ijodida xalq og'zaki ijodi elementlari diniy mazmun bilan uyg'unlashib, o'quvchiga tanish, ta'sirchan va milliy ruhda yetkazilgan. Shunday qilib, manzum arba'inlarda xalq og'zaki ijodi unsurlari nafaqat estetik vazifa, balki ma'naviy-ma'rifiy yuklama ham kasb etib, diniy va milliy qadriyatlarning uzviy bog'liqligini ifoda etgan.

7. Qanotli so'zlar: Maqollar, matallar, hikmatli so'zlar. – T.: Yosh gvardiya, 1986.
8. Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma'nolar mahzani. – T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», 2018.
9. Sayyid, Sirojiddin So'z yo'li: Tanlangan asarlar. Ikki jildlik. 2-jild. – T.: «Sharq», 2008.
10. «Yangi O'zbekiston» gazetasining 2023-yil 30-dekabrda 90 272 (1061) soni.
11. Z.Eshanova, F.Qozoqova, Asqartog' obrazining mifologik talqiniga doir. «Ilmiy xabarnoma», ADU, №2 2014 yil
12. Пулатова М.П. Шарқ мумтоз адабиётида «арбаъин» ёзиш аънаналари (Жомий, Навоий ва Ғузулий асарлари мисолида). Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. Т.–2020

¹⁹ Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984. – B.108

²⁰ <https://t.me/gayratmajidiyodiykanali/1605>

²¹ Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma'nolar mahzani. – T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», 2018. – B.458, 232

²² <https://t.me/gayratmajidiyodiykanali/1615>

²³ Qanotli so'zlar: Maqollar, matallar, hikmatli so'zlar. – T.: Yosh gvardiya, 1986. – B.185

²⁴ https://t.me/Mansur_Jumayev/1113

²⁵ https://t.me/Mansur_Jumayev/463

²⁶ Bu haqda qarang: Z.Eshanova, F.Qozoqova, Asqartog' obrazining mifologik talqiniga doir. «Ilmiy xabarnoma», ADU, №2 2014 yil B.67

²⁷ Berdiyev H., Rasulov R. O'zbek tilining paremiologik lug'ati. – Toshkent: «O'qituvchi», 1984. – B.170

²⁸ Shomaqsudov Sh., Shorahmedov Sh. Ma'nolar mahzani. – T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», 2018. – B.280

²⁹ https://t.me/Mansur_Jumayev/656